

**CHERNIVTSI
LAW SCHOOL**

**Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University**

ISMA
ANNO 1994

**ISMA University
of Applied Sciences**

**TOPICAL ISSUES OF PROCEDURAL LAW
IN UKRAINE**

Scientific monograph

 **IZDEVNIECĪBA
BALTIJA
PUBLISHING**
2025

*Recommended for printing and distribution via Internet
by the Academic Council of Baltic Research Institute
of Transformation Economic Area Problems according
to the Minutes № 3 dated 26.03.2025*

EDITORIAL BOARD:

Djakons Romans – Dr.sc.ing., Professor, Academician, Chairman of the Board of ISMA University of Applied Sciences;

Shcherbaniuk Oksana Volodymyrivna – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Procedural Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Professor at Vilnius University;

Gordieiev Vitalii Volodymyrovych – Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Procedural Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University;

Hetmantsev Oleksandr Valentynovych – PhD in Law, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Procedural Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University;

Paskar Aurika Lazorivna – PhD in Law, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department of Procedural Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

REVIEWERS:

Mykolenko Oleksandr Ivanovych – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Administrative and Commercial Law, Odesa I.I. Mechnikov National University;

Myroniuk Roman Viktorovych – Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Administrative Law, Process and Administrative Activity, Dnipro State University of Internal Affairs;

Dubynskyi Oleh Yuriiiovych – Doctor of Law, Professor, Honored Education Worker, Vice-Rector for Academic, Economic, Legal and Social Affairs, Admiral Makarov National University of Shipbuilding.

Topical Issues of Procedural Law in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025. 920 p.

© Yuriy Fedkovych Chernivtsi
National University, 2025

© ISMA University
of Applied Sciences, 2025

ISBN 978-9934-26-538-9

CONTENTS

THE VALIDITY OF DECISIONS OF THE COURT OF FIRST INSTANCE IN THE STAGE OF PREPARATORY PROCEEDINGS UNDER THE CRIMINAL PROCEDURE CODE OF UKRAINE (Babaieva O. V.).....	3
1. The main and auxiliary decisions of the court.....	3
2. Alternative-interim and alternative-final decisions of the court.....	19
THEORETICAL PRINCIPLES OF EXERCISING DEMOCRACY IN THE CONTEXT OF SPECIAL LEGAL REGIMES (Bakun V. I.)	43
1. 1. Special legal regimes as an institution of constitutional law: concept, essence, models of implementation.....	43
2. 2. International and national standards of legitimacy of the exercise and realisation of democracy	48
THEORIES OF ARGUMENTATION AND REASONABLENESS OF A COURT DECISION IN CRIMINAL PROCEEDINGS (Bzova L. G.)	56
1. Theories of legal argumentation and their impact on the formation of the doctrine of judicial argumentation	56
2. International standards of motivation and reasonableness of a court decision.....	62
3. Analysis of court practice regarding reasoned judgements in criminal proceedings	66
THE EUROPEAN STANDARD OF DUE PROCESS: GENESIS AND METHODOLOGY OF THE STUDY (Burdeinyi Yu. I.)	73
1. Doctrinal definition of the principle of due process of law	73
2. The principle of due process in Ukrain.....	82
COURT DECISIONS IN ECONOMIC PROCEEDINGS (Butyrska I. A.) ..	90
1. The concept, legal nature and types of court decisions.....	90
in economic proceedings.....	90
2. Requirements for economic court decisions.....	101
THE EUROPEAN MODEL OF CONSTITUTIONAL JUDICIAL DIALOGUE (Vatamaniuk A. V.).....	117
1. Judicial dialogue in a multilevel European space: relations of the Court of Justice of the EU with the ECtHR and constitutional courts	117
2. Judicial dialogue of the Constitutional Court of Ukraine with other courts	127

PECULIARITIES OF THE IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS OF THE ECONOMIC COURT WITH REGARD OF THE INITIATION OF THE PROCEDURE FOR THE PREVENTIVE RESTRUCTURING OF A DEBTOR (Vechirko I. O.)	135
1. Conditions of initiation of the procedure for the preventive restructuring by the economic court.....	137
2. Judicial acts at the stage of initiation of the procedure for the preventive restructuring by the economic court	149
JURY TRIAL IN UKRAINE: FROM THEORY TO PRACTICE (Voloshanivska T. V., Fedorov I. V., Yurchenko M. M.).....	166
1. The History of the Jury Trial in Ukraine	167
2. Jury Trials in the Global Context and Their National Dimension	171
EUROPEAN STANDARDS OF DISCIPLINARY LIABILITY OF JUDGES AND THE INSTITUTION OF DISCIPLINARY LIABILITY OF JUDGES IN UKRAINE (Hermak K. O.).....	186
1. National and European standards and practice of disciplinary liability of judges.....	186
3. Case law of the European Court of Human Rights in cases of disciplinary liability of judges.....	196
EXERCISE OF THE RIGHT TO JUDICIAL PROTECTION IN THE CONDITIONS OF THE CONDITIONS OF THE CURRENT STRUCTURE OF THE CIVIL JUDICIARY OF UKRAINE (Hetmantsev O. V.).....	200
1. Issues of judicial protection of violated unrecognized or contested rights freedoms or legitimate interests in civil proceedings	204
2. Structure of civil proceedings (civil proceedings)	221
DESCRIPTION OF THE CONTEXTUAL ELEMENT IN THE JUDGMENTS UNDER ARTICLE 438 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE: ANALYSIS OF COURT CASES (Hloviuk I. V.)	228
1. General issues of the contextual element in terms of the elements of a war crime and the circumstances to be proved	230
2. Context of the armed conflict	234
3. Nexus and awareness of the existence of an armed conflict	242

THE PROCEDURE FOR SELECTING JUDGES OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE IN UKRAINIAN LEGISLATION (Honchar O. O.)	256
1. Legislative consolidation of the procedure for forming and quantitative composition of the Constitutional Court of Ukraine in the period from 1991 to 1996	257
2. Constitutional bases for the election and appointment to positions of judges of the Constitutional Court of Ukraine	261
3. Selection of judges of the Constitutional Court of Ukraine according to the constitutional reform of 02.06.2016.....	268
4. Reforming the procedure for selecting judges of the Constitutional Court of Ukraine as a condition for integration into the European Union.....	280
DISCIPLINARY LIABILITY OF A JUDGE (Gordieiev V. V.).....	301
1. Legal regulation of disciplinary responsibility of a judge	301
2. Disciplinary delict as a basis for disciplinary responsibility of a judge.....	304
3. Procedure for holding a judge accountable for disciplinary responsibility.....	313
CONSIDERATION BY THE COURT THE PLEA OF ENTRAPMENT AND THE CASE OF BERLIZEV V. UKRAINE. CHALLENGES IN LAW ENFORCEMENT IN LIGHT OF THE PRINCIPLE «NEMO TENETUR SE IBSEM ACCUSARE» (Hura O. P.)	333
1. What were the findings and key considerations of the ECtHR in the case of Berlizev v. Ukraine?.....	337
2. In which contexts and under what conditions is «the principle of mandatory recognition of an event» applied in ECtHR practice? What are the underlying objectives of this principle?	338
3. Application of the principle of «mandatory recognition of an event» in the practice of the Supreme Court (the Supreme Court's motives and the peculiarities of the Criminal Procedure Code of Ukraine)	342
4. Does the ECtHR's position in Lyubchenko and Berlizev represent the sole precedent regarding the accused's recognition of criminal circumstances as a condition for invoking the defence of entrapment?	344
5. Content (limits) of the principle «nemo tenetur se ibsem accusare» in legal practice	347

6. Correlation of the information to which the ECtHR extends the right not to incriminate oneself with the provisions of the CPC of Ukraine	360
7. The requirement of «confession of guilt» and its scope in the practice of the Supreme Court	365
8. Testing a model situation similar to the case of Berlizhev for violating the «nemo tenetur» principle	367

THE JUSTIFIABILITY AND MOTIVATION OF COURT DECISIONS IN CRIMINAL PROCEEDINGS: NATIONAL CHALLENGES

AND EUROPEAN STANDARDS (Drozdov O. M., Drozdova O. V.)	381
1. Reasoning and justification of court decisions	383
2. Justification of decisions made by jurors in criminal proceedings	398
3. Reasons for decisions of higher courts in criminal proceedings	417

JUDICIAL PROTECTION OF HUMAN INFORMATION RIGHTS: CONCEPTS, METHODS, AND GROUNDS FOR IMPLEMENTATION

DURING THE WAR AGAINST UKRAINE (Zaiarnyi O. A.)	438
1. The concept and essence of the protection of information human rights	441
2. Ways to protect information human rights and features of their application by the courts of Ukraine during the legal regime of martial law	442
3. Grounds for the application of methods of protection of information human rights by the courts of Ukraine	450

COURT DECISIONS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN ABSENTIA

(Kalinnikov O. V.)	459
1. Types of court decisions in criminal proceedings in the absence of the suspect, accused (in absentia) and requirements for them	461
2. Court decisions at the stage of pre-trial investigation: decisions on consideration of motions for special pre-trial investigation and for the selection of a preventive measure in the form of detention	468
3. Court decisions at the stage of court proceedings: rulings on the consideration of motions for special court proceedings and verdicts based on the results of special court proceedings	479

STANDARDS IN THE REALM OF EVIDENTIARY PROCESS

IN CASES OF ADMINISTRATIVE OFFENSES (Kolpakov V. K.)	501
1. Justification of Standards in the Evidentiary Process in Cases of Administrative Offenses	502

2. Standardization of Evidence in Cases of Administrative Offenses	510
3. Standardization of the Evidentiary Process in Cases of Administrative Offenses	517
RESTRICTIVE ORDER IN SEPARATE PROCEEDINGS AS A WAY OF PROTECTING A PERSON AGAINST DOMESTIC VIOLENCE (Kondratieva L. A.).....	
1. Legal nature of restrictive order	531
2. Procedural features of consideration of cases on the issuance and extension of restrictive order	532
2. Procedural features of consideration of cases on the issuance and extension of restrictive order	539
INTELLECTUAL AND VOLITIONAL COMPONENT OF THE LAW ENFORCEMENT ACTIVITY OF THE COURT OF FIRST INSTANCE IN PASSING A SENTENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS (Lazorenko Ye. Yu.)	
1. A combination of legislation, case law and the court's own conviction as a prerequisite for an informed decision	560
2. Preserving the intellectual and volitional activity of the court in the current conditions of AI	561
3. The “thirteenth juror” and the verdict of the court	568
3. The “thirteenth juror” and the verdict of the court	577
GTM IN NEW ERA: A REFLECTION ON ITS DEVELOPMENT AND INTEGRATION WITH OTHER TEACHING METHODS (Marynchenko I. V.).....	
1. The problem's prerequisites emergence and the problem's formulation.....	596
2. The analysis of existing methods for solving the problem and formulating a task for the optimal technical development	597
2. The analysis of existing methods for solving the problem and formulating a task for the optimal technical development	599
IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF LEGAL CERTAINTY IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS (Marchenko A. R.).....	
1. Theoretical definition of the principle of legal certainty in the doctrine.....	617
2. Application of the principles of legal certainty in the practice of European courts.....	617
3. Analysis of judicial practice	620
3. Analysis of judicial practice	624
TECHNOLOGIZATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS IS A WAY TO INCREASE THE VALIDITY OF A COURT DECISION (Nehrebetskyi V. V.).....	
TECHNOLOGIZATION IN CRIMINAL PROCEEDINGS IS A WAY TO INCREASE THE VALIDITY OF A COURT DECISION (Nehrebetskyi V. V.).....	631

1. Digitalization will allow for the creation of a judicial system that meets European standards of transparency and efficiency.....	634
2. Using digital tools for systematization and remote access to court decisions: European experience	638
3. The use of digital systems and databases in forensic activities.....	641
MODEL DECISION AS A MODEL OF JUDICIAL PRECEDENT	
IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS OF UKRAINE (Ostafiichuk L. A.).....	655
1. Models of precedent judicial decisions used in administrative proceedings of Ukraine	656
2. Law-making activity of administrative courts in proceedings on consideration of model cases.....	662
3. Precedent value of model decision.....	673
LEGAL FRAMEWORK FOR THE USE OF INFORMATION	
AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN ADMINISTRATIVE	
JUSTICE IN UKRAINE (Paskar A. L.).....	681
1. Legislative Regulation of ICT Use in Administrative Justice in Ukraine	682
2. European Union Legislation on the Implementation of Information and Communication Technologies in Judicial Proceedings.....	698
REQUIREMENTS OF COURT DECISIONS IN CRIMINAL	
PROCEEDINGS: CONTROVERSIAL ISSUES (Politova A. S.).....	711
1. Motivation of a court decision: concept and criteria.....	712
2. Reasonableness of court decisions and distinction from “motivation” of a court decision	719
3. Problematic issues of the legality of court decisions	724
THE REASONED COURT DECISION AS THE RESULT	
OF A FAIR TRIAL (Riashko O. V.)	736
1. Regarding the validity of the decision of the investigating judge in criminal proceedings.....	737
2. Regarding the motivation of a court decision in criminal proceedings	741
THE FEATURES OF CONSIDERING CIVIL CASES	
IN A VIDEOCONFERENCE MODE (Savchyn N. M.).....	750
1. The significance and characteristic features of considering cases in videoconference mode.....	751

2. The procedural order of conducting judicial proceedings in videoconference mode	758
3. International experience in considering cases in videoconference mode	766
THE RIGHT TO A FAIR TRIAL IN CONSTITUTIONAL JURISDICTION: EUROPEAN APPROACHES AND THE UKRAINIAN CONTEXT (Slin'ko T. M., Tkachenko Ye. V.)	
1. Institutional elements of the right to a fair trial in the legal positions of Constitutional Courts and the European court of human rights	782
2. Procedural elements of the right to a fair trial in constitutional proceedings and the case law of the European court of human rights	795
CONSTITUTIONAL PRINCIPLES OF JUDICIAL PROCESS IN THE MODERN CASE LAW OF EUROPEAN CONSTITUTIONAL COURTS (Snigur M. V.)	
1. Doctrinal definition of constitutional prerogatives in European law	812
2. Analysis of decisions of constitutional courts of European countries	814
PARTICIPATION OF A LAWYER IN CASES OF FORCED PERFORMANCE OF CERTAIN LEGAL ACTIONS IN CIVIL PROCEEDINGS (Tatulych I. Yu.)	
1. Procedural position of a lawyer in a case of compulsory provision of psychiatric care to a person	826
2. Mandatory participation of a lawyer in a case of compulsory hospitalization in an anti-tuberculosis institution	836
REASONABLENESS OF THE INVESTIGATING JUDGE'S AND COURT'S DECISIONS ON THE APPLICATION OF PREVENTIVE MEASURES IN CRIMINAL PROCEEDINGS (Tymchyshyn A. M.)	
1. Reasonableness of the suspicion	854
2. The presence of risks	857
3. Failure to apply more lenient preventive measures	861
CONCEPTUAL FOUNDATIONS AND LEGAL REGULATION OF MEDIATION IN THE SPHERE OF ADMINISTRATIVE JUSTICE: UKRAINIAN AND POLISH EXPERIENCE (Khrebtova A. A., Chmielarz Krzysztof)	
1. Theoretical and methodological foundations of mediation in the sphere of administrative justice	871

2. Practical aspects and normative foundations for applying mediation in administrative disputes (Ukraine and Poland)	874
3. Practical recommendations for improving legal regulation and prospects for scholarly research in the field of administrative mediation	878
CONSTITUTIONAL COURTS AS SUBJECTS OF JUDICIAL	
DIALOGUE IN EU COUNTRIES (Shcherbanyuk O. V.)	885
1. Constitutional courts and European judicial dialogue	885
2. Wittgenstein's Scale: Dialogues between Ordinary and Constitutional Courts	900

ПРАВОВІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Паскар А. Л.

ВСТУП

Цифровізація сфери правосуддя стала важливою тенденцією останніх років завдяки різним соціальним і технічним чинникам. Світова пандемія, запроваджений в Україні воєнний стан показали, наскільки важливі інформаційні технології для здійснення правосуддя. Однак нарівні з явними перевагами впровадження і використання інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ) у судочинстві постало також багато нових питань. В основному це питання забезпечення захисту конфіденційності інформації, досвідченості користувачів, належного правового регулювання тощо. З цього приводу відмічається, що повне впровадження електронного судочинства неможливе без внесення змін до нормативно-правових актів, що регулюють відповідну сферу судочинства.¹ З огляду на це, перспективи цифровізації правосуддя потребують переосмислення багатьох аспектів права. Важливість удосконалення правового регулювання питань впровадження та використання ІКТ в судочинстві полягає в тому, що сучасне суспільство, яке часто стикається з кризовими ситуаціями, потребує перегляду способів взаємодії громадян з судами, реалізації їхніх прав і захисту законних інтересів.

У спеціалізованих дослідженнях ІКТ визначається як сукупність методів, засобів і прийомів, що застосовуються для відбору, обробки, зберігання та поширення інформації, орієнтованої на потреби користувачів.² У контексті адміністративного судочинства ІКТ можна розглядати як набір методів, інструментів і прийомів, що забезпечують фіксацію, обробку, зберігання та використання інформації, необхідної для вирішення адміністративних спорів. З іншого боку, ІКТ в адміністративному судочинстві також можна визначити як систему методів і технічних засобів, що використовують сучасні технології на

¹ Русанова І. О. Сучасні проблеми запровадження електронного судочинства в Україні. *Публічне право*. № 3. (43), 2021. С. 46.

² Кочубей Л. Особливості сучасних інформаційно-комунікативних технологій в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 3. С. 47.

основі комп'ютерних мереж і засобів зв'язку, спрямованих на підвищення ефективності та забезпечення доступності правосуддя. Ці технології дозволяють ефективно організовувати процеси обміну інформацією між учасниками судового процесу та забезпечувати прозорість адміністративного судового процесу.

Завдяки стрімкому розвитку цифрових технологій і інтеграції різноманітних інформаційних систем, відбувається автоматизація багатьох аспектів судочинства. Зокрема, використання ІКТ в процесі здійснення адміністративного судочинства включає: електронний документообіг для створення, зберігання та обміну процесуальними документами; проведення судових засідань за допомогою відеоконференцій; автоматизовану систему розподілу справ між суддями; доступ до реєстрів судових рішень у цифровій формі; забезпечення інформаційної безпеки та конфіденційності даних тощо.

Основна мета використання ІКТ в адміністративному судочинстві полягає у можливості представлення різних видів інформації – текстової, числової, аудіо– та візуальної у цифровому форматі, що забезпечує зручність її зберігання, обробки та передачі. Інтернет-технології забезпечують доступ до глобальних інформаційних ресурсів, сприяючи ефективності роботи судових органів і створюючи зручні умови для всіх учасників процесу. Таким чином, впровадження ІКТ у адміністративне судочинство не лише спрощує роботу судів, але й сприяє підвищенню оперативності, доступності правосуддя та вдосконаленню управління судовими процесами.

Консультативна рада європейських суддів Ради Європи у своєму Висновку 14 від 2011 року відмічає, що управління за допомогою інформаційних технологій створює нові можливості для зміцнення інституційної незалежності.³ З огляду на це, впровадження та використання ІКТ також сприятиме зміцненню інституційної незалежності судової влади та підвищенню доброчесності суддівського корпусу.

1. Законодавче регулювання застосування ІКТ в адміністративному судочинстві України

Україна наразі перебуває на етапі активного впровадження ІКТ у сферу здійснення правосуддя загалом, і в адміністративне судочинство зокрема. Основним законом, що гарантує право на судовий захист та встановлює основоположні принципи здійснення правосуддя є

³ Consultative Council Of European Judges. Opinion No.(2011)14 of the CCJE «Justice and information technologies (IT)». Adopted by the CCJE at its 12th plenary meeting. Strasbourg, 7-9 November 2011. URL: <https://rm.coe.int/168074816b>

Конституція України. Розділ VIII «Правосуддя», визначаючи засади організації та діяльності судів, опосередковано регулює і питання застосування ІКТ у судочинстві. Зокрема ст. 55 передбачає право на судовий захист, відповідно до якого кожному гарантується право звернення до суду для захисту своїх прав і свобод.⁴ Використання ІКТ у процесі звернення до суду, наприклад через електронне подання документів або доступ до електронного реєстру судових рішень, робить судовий захист більш доступним.

У розрізі дії принципу рівності громадян перед законом і судом, який передбачений ст. 129 Конституції України,⁵ ІКТ сприяють забезпеченню однакового доступу до суду та правосуддя незалежно від місця проживання чи соціального статусу.

Використання ІКТ в судочинстві значно підвищують гарантії реалізації принципу гласності судового процесу та його повне фіксування технічними засобами (ст. 129 Конституції України), забезпечуючи відкритість та доступність судочинства. Завдяки електронним реєстрам та платформам, громадяни можуть легко отримати доступ до судових рішень і документів, що сприяє прозорості судового процесу. Онлайн-трансляції засідань дозволяють спостерігати за процесом у реальному часі, навіть без фізичної присутності в суді. Крім того, електронний документообіг пришвидшує обмін інформацією, роблячи судовий процес ефективнішим і знижуючи ризик затягування справ.

Стаття 34 Конституції України гарантує кожному право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.⁶ Це положення має важливе значення у контексті застосування ІКТ в судочинстві, оскільки ці технології створюють умови для ефективного та доступного збору, обробки, зберігання і передачі інформації. Завдяки цифровим технологіям, громадяни можуть мати вільний доступ до судових рішень, реєстрів справ та інших важливих документів, що забезпечує їхнє право на інформацію. ІКТ також дозволяють зберігати та обробляти дані в електронному вигляді, що полегшує доступ до судових матеріалів і забезпечує ефективне використання інформації у судовому процесі.

Правове регулювання питань використання сучасних технологій у тих чи інших сферах суспільного життя здійснюється законами України

⁴ Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>. – ст. 55.

⁵ Там же. – ст. 129.

⁶ Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> – ст. 34.

«Про інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про електронні довірчі послуги», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про публічні електронні реєстри», тощо. Наведені нормативно-правові акти регулюють різні аспекти використання інформації, електронних документів, публічних реєстрів, захисту персональних даних, доступу до інформації та електронних послуг. Вони встановлюють правовий статус електронних документів, порядок їх зберігання та передачі, визначають механізми електронної ідентифікації, забезпечують право громадян на доступ до публічної інформації, а також захист даних і безпеку інформаційних систем.

Щодо сфери правосуддя, основними нормативно-правовими актами, які регулюють питання цифровізації судочинства загалом, а також адміністративного зокрема, є закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про доступ до судових рішень», «Про судовий збір», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами», Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) та ін.

Стосовно правового регулювання питань запровадження ІКТ у судові процеси також слід відмітити ті положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів», якими закладається правова основа для цифровізації судочинства, спрощення доступу до суду, підвищення ефективності роботи судів і прозорості судової системи. Зокрема, це положення ст. 15-1, які визначають питання функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), її роль у забезпеченні автоматизації роботи судів, документообігу, обміну інформацією та зберігання даних. Також даною нормою врегульовано питання щодо порядку подання документів у електронній формі, обміну процесуальними документами між судом та учасниками процесу, використання електронних кабінетів для доступу до матеріалів справи, тощо.⁷ Положення ст. 11, які встановлюють засади гласності і відкритості судового процесу, у значній мірі реалізуються через використання ІКТ: завдяки відеоконференцзв'язку учасники можуть брати участь у засіданнях дистанційно; судові рішення публікуються в електронному вигляді в Реєстрі судових рішень; через ЄСІТС надається

⁷ Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> – ст. 15-1.

доступ до матеріалів справ; онлайн-трансляції засідань і електронні сервіси на вебсайтах судів підвищують прозорість та інформованість громадян та ін.

Варто відмітити, що першим кроком на шляху впровадження ІКТ у судочинство було розроблення Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, яка була схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 року.⁸ Дана концепція визначала основні напрями реформування судової системи на найближчі десять років, зокрема з урахуванням використання ІКТ. У цьому документі основна увага зосереджена на створенні сприятливих умов для забезпечення доступу до правосуддя, підвищення прозорості судових процесів, а також ефективності судової системи в цілому через комп'ютеризацію судів, їх перехід до електронного діловодства, створення єдиної судової інформаційної мережі, створення Єдиного державного реєстру судових рішень з відкритим доступом до нього через Інтернет тощо.

Сама ідея створення Єдиного державного реєстру судових рішень як інформаційної мережі з доступом до судової практики була запропонована ще у 2002 році в Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, яка була схвалена Верховною Радою України 21 листопада 2002 року.⁹ Однак сам Закон України «Про доступ до судових рішень»¹⁰ було прийнято лише у 2005 році. Саме цим законом було передбачено створення в Україні Єдиного державного реєстру судових рішень, визначались порядок доступу до його ресурсів, ознайомлення із текстами судових рішень для зацікавлених осіб, які не брали участі у справі, та процедури їхнього оприлюднення. Ці законодавчі зміни були спрямовані на розроблення механізму забезпечення принципу гласності судового процесу, через надання доступу до тексту судових рішень.

Єдиний державний реєстр судових рішень, як автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку та надання електронних копій судових рішень,¹¹ запрацював з 1 січня 2007 року.

⁸ Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Указ Президента України від 10.05.2006 № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>

⁹ Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України від 21.11.2002 № 228-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-iv#Text>

¹⁰ Про доступ до судових рішень. Закон України від 22.12.2005 № 3262-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>

¹¹ Про доступ до судових рішень. Закон України від 22.12.2005 № 3262-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text> – ч.2 ст. 3

З моменту його запровадження порядок його ведення було затверджено відповідною постановою Кабінету міністрів України,¹² яка втратила чинність у 11. 07. 2018 року. Оновлений Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, був затверджений рішенням Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 року,¹³ і до цього часу до нього неодноразово вносились зміни. Зокрема останні зміни були внесені 23.07.2024 року у зв'язку із потребою приведення даного Порядку у відповідність до положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України», а також врегулювати питання надсилання електронних примірників судових рішень до Реєстру судових рішень у випадках, коли суди ліквідовані або перебувають у процесі ліквідації та забезпечення можливості новоутвореним судам самостійно передавати електронні копії рішень ліквідованих судів до Реєстру. Слід відміти, що постійне та швидке вдосконалення цифрових технологій також відображається у тому, що інтерфейс програми постійно оновлюється, з'являються нові можливості використання пошукових фільтрів, які значно спрощують пошук та підбір релевантної судової практики.

Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки затвердженої Указом Президента України від 11.06. 2021, була розроблена з метою визначення ключових засад, напрямів та пріоритетів подальшого вдосконалення вітчизняного законодавства у сфері судоустрою, статусу суддів, судочинства задля розвитку системи правосуддя. Серед основних проблем, які зумовлюють потребу подальшого вдосконалення організації та функціонування органів судової влади та здійснення правосуддя зокрема, визначається і недостатній рівень використання ІКТ у сфері правосуддя. Для подолання цієї проблеми пропонується розвивати електронне судочинство та його активну інтеграцію в національну систему електронного врядування відповідно до світових стандартів інформаційних технологій. З огляду на це акцентується увага на трьох ключових напрямках: а) запровадження можливості розгляду окремих категорій справ онлайн незалежно від географічного розташування учасників та суду, а також впровадження інших цифрових сервісів для судочинства; б) модернізації електронного діловодства, включаючи цифрове ведення справ,

¹² Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2006 № 740 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-%D0%BF#Text>

¹³ Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Рішення Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 № 1200/0/15-18 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18>

електронну взаємодію із судом, функціонування персоналізованих кабінетів для суддів та учасників процесу; с) удосконалення офіційного веб-порталу судової влади України з метою забезпечення доступу до актуальної інформації про діяльність судів, хід розгляду справ, а також оперативного оновлення статистичних даних.¹⁴

Рішенням Ради суддів України від 26.11.2010 було затверджено Положення про автоматизовану систему документообігу суду, погодженого попередньо з Державною судовою адміністрацією України (далі – ДСА України). Даним нормативно-правовим актом визначався порядок функціонування автоматизованої системи документообігу в судах загальної юрисдикції. За її допомогою здійснювалась реєстрація вхідної та вихідної кореспонденції, судових справ, стадій їх руху; проводився автоматизований розподіл судових справ між суддями; визначались присяжні та народні засідателі для судового розгляду з числа осіб, які внесені до відповідних списків; надавалась особам інформація про стан розгляду судових справ; виготовлялись та зберігались оригінали електронних документів суду; здійснювалось централізоване зберігання оригіналів електронних документів суду та інших процесуальних документів, в тому числі оригіналів електронних судових рішень, виготовлених судом; формувались статистичні дані узагальнюючі та аналітичні показники, отриманих на підставі внесеної до цієї системи інформації; видавались копії судових рішень, виконавчих документів; надсилались оригінали електронних документів суду учасникам судового процесу, передавались судові справи до електронного архіву.¹⁵ Взагалі Положення про автоматизовану систему документообігу суду спрямоване на регулювання питань функціонування системи, що забезпечує автоматизацію процесів реєстрації, розподілу, обробки та зберігання судових документів з метою підвищення ефективності роботи судів. У зв'язку із розвитком національного законодавства у сфері судочинства до даного положення вносились неодноразово зміни, останні від 02.11.2023 року.

Важливим кроком на шляху до оптимізації процесу використання ІКТ в судочинстві було внесення змін відповідним законом до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, КАС України та інших законодавчих

¹⁴ Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 р. Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text> – п. 4.1.4.

¹⁵ Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду. Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 № 30. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text>

актів.¹⁶ Цими змінами запроваджується «електронний суд» для здійснення судочинства з використанням інформаційних технологій. Передбачається можливість учасників справи брати участь у засіданнях через відеоконференцію, зберігання матеріалів справ переважно в електронному форматі, при тому що залишається право звернення до суду в паперовій формі. Прикінцеві і перехідні положення даного закону регулюють порядок поетапного переходу судочинства у режим «електронного суду».

Для пришвидшення впровадження елементів електронного суду та стимулювання учасників судового процесу звертатися до суду в електронній формі також були внесені доповнення до ст. 5 Закону України «Про судовий збір» якими передбачено, що у разі подання до суду процесуальних документів в електронній формі застосовується коефіцієнт 0,8 для зменшення розміру ставки судового збору.¹⁷ На практиці це означає зменшення розміру судового збору на 20%. За задумом законодавця це повинно стимулювати використання електронного документообігу та зменшувати витрати на паперовий документообіг. Таким чином, учасники процесу отримують не лише зручність, але й економію коштів.

У перехідних положеннях КАС України зазначено, що «ЄСІТС починає функціонувати через 90 днів з дня офіційного оголошення про її створення та забезпечення функціонування. Таке оголошення публікується ДСА України у газеті «Голос України» та на вебпорталі судової влади України.¹⁸ 1 грудня 2018 року у газеті «Голос України» (№ 229 (6984)) було опубліковано оголошення ДСА України про створення та забезпечення функціонування ЄСІТС. Однак, у зв'язку з неможливістю практичного запуску цієї системи, 28 лютого 2019 року Вища рада правосуддя ухвалила рішення № 624/0/15-19, яким рекомендовано відтермінувати початок функціонування ЄСІТС. Відповідно, 1 березня 2019 року було опубліковано повідомлення ДСА України про відкликання попереднього оголошення. Відтермінування пов'язане з необхідністю врахування результатів обговорень із судами,

¹⁶ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>

¹⁷ Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>

¹⁸ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> – підп. 15.16 п.15 роз. VII.

органами та установами системи правосуддя. Також постала потреба вирішення організаційних та технічних питань для належного функціонування системи.

Активізації процесу впровадження ІКТ в судочинстві значно сприяли запроваджені у березні 2020 року карантинні обмеження через пандемію гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. З метою забезпечення права на доступ до суду та здійснення судочинства в даних умовах, Вища рада правосуддя звернулась до ДСА України з вказівкою на необхідність прискорення роботи над ЄСІТС та невідкладного надання на затвердження Вищій раді правосуддя положення про ЄСІТС в частині, що забезпечує участь осіб у судових засіданнях в режимі відеоконференції та оптимізації роботи Єдиного державного реєстру судових рішень для забезпечення безперешкодного доступу до судових рішень.¹⁹ У відповідь на це була активізована робота щодо впровадження елементів електронного суду. На підставі наказу ДСА України «Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет»» від 1 червня 2020 року було запроваджено тестову експлуатацію модулів «Електронний суд» та «Електронний кабінет» у всіх місцевих та апеляційних судах (за винятком Київського апеляційного суду) та Касаційному адміністративному суді у складі Верховного Суду.²⁰ Даний наказ було скасовано 26.10.2021 у зв'язку із набранням чинності Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, затвердженим рішенням Вищої ради правосуддя від 17.08.2021.²¹ Як наслідок, з жовтня 2021 року три окремі модулі (підсистеми) ЄСІТС «Електронний кабінет», «Електронний суд» та підсистема відеоконференцзв'язку почали офіційно функціонувати в усіх судах.

Врегулювання особливостей використання ЄСІТС у судових процесах було здійснено спеціальним законом – Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного

¹⁹ Про доступ до правосуддя в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Рішення вищої ради правосуддя від 26 березня 2020 року № 880/0/15-20. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS33422>

²⁰ Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет». Наказ Державної судової адміністрації України від 01.06.2020 № 247. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/2020/4/N_247_20.pdf

²¹ Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України. Наказ Державної судової адміністрації України від 26.10.2021 № 362 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0362750-21#Text> – п. 3.

впровадження ЄСІТС від 27.04.2021 року.²² Основною метою його прийняття – забезпечення поетапного запуску окремих модулів ЄСІТС. Відповідні зміни були внесені до КАС України, Господарського процесуального кодексу та Цивільного процесуального кодексу України.

Врегулювання практичних аспектів запуску модулів ЄСІТС містить «Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи», яке було затверджене Вищою радою правосуддя 17.08.2021.²³ Положення встановлює порядок роботи окремих підсистем ЄСІТС у судах та органах системи правосуддя, таких як «Електронний кабінет», «Електронний суд» і підсистема відеоконференцв'язку. Воно також регулює виконання процесуальних дій в електронній формі із застосуванням цих підсистем та особливості використання іншого програмного забезпечення в перехідний період до повного запуску ЄСІТС. У даному документі ЄСІТС визначається як «сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію визначених законодавством та цим Положенням процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні у режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС.»²⁴ Впровадження цих новацій у процесуальні кодекси, в тому числі в КАС України, відбулося внаслідок внесення змін передбачених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної

²² Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи Закон України від 27.04.2021 № 1416-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-ix#Text> – п. 3.

²³ Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>

²⁴ Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> – п. 4 розд.I.

системи» від 27.04.2021 року. Згідно його положенням в адміністративному судочинстві запроваджується можливість подання процесуальних документів в електронній формі за допомогою ЄСІТС, можливість для учасників справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного підпису, норму про те, що всі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах, можливість видання виконавчих листів в електронній формі тощо.²⁵

У зв'язку з набранням чинності даним положенням, наказом ДСА України «Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України» від 26.10.2021 року було визначено, що адміністратором підсистем ЄСІТС Електронний суд, Електронний кабінет та підсистеми відеоконференцз'язку є Державне підприємство «Центр судових сервісів». Як адміністратор цих підсистем дане підприємство повинно забезпечити їх технічне супроводження та адміністрування, поточне консультування користувачів службою підтримки через електронну пошту та за телефоном багатоканальної «гарячої лінії», опрацювання інформації та пропозицій щодо вдосконалення роботи підсистем, отриманих від судів та інших користувачів.²⁶

На початку 2022 року ДСА України розробила «Концепцію Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022-2024 роки». Основна мета цієї програми – поліпшення організаційного забезпечення та підвищення рівня інформатизації роботи судів, органів та установ системи правосуддя, створення умов для функціонування та подальшого розвитку ЄСІТС, забезпечення відкритості та взаємодію судів та органів судової влади з іншими державними структурами, а також сприяння забезпеченню доступу до правосуддя для фізичних та юридичних осіб і оптимізації використання бюджетних коштів. Визначено, що пріоритетними напрямками даної програми є розвиток інформаційно-комунікаційної бази місцевих та апеляційних судів та органів і установ систем правосуддя; забезпечення сталого функціонування прикладних програмних систем, програмно-

²⁵ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи Закон України від 27.04.2021 № 1416-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-ix#Text> – п. 3.

²⁶ Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України. Наказ Державної судової адміністрації України від 26.10.2021 № 362 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0362750-21#Text> – п.п. 1,2.

технічних комплексів та інформаційної інфраструктури судів, органів і установ у системі правосуддя, автоматизація діяльності судів, органів і установ у системі правосуддя. Створення нових, доопрацювання (модернізація) існуючих підсистем (модулів) ЄСІТС, їх впровадження та розвиток, модернізація та нарощування інформаційно-комунікаційної інфраструктури, забезпечення захисту інформації та кіберзахисту²⁷. У цілому дана концепція визначає стратегічні напрямки та основні принципи інформатизації судової системи, а також створює базу для впровадження ЄСІТС. Вона забезпечує планування і координацію дій, спрямованих на підвищення ефективності, прозорості та доступності правосуддя через використання сучасних ІКТ, оптимізацію ресурсів і зниження витрат.

Наказом ДСА України від 14.06.2022 року дана концепція була затверджена. Очікувані результати реалізації Програми включали підвищення рівня забезпеченості судів сучасними інформаційними технологіями, впровадження електронного правосуддя відповідно до чинного законодавства, уніфікацію та оптимізацію процесів судової діяльності, покращення інформаційної взаємодії між судами та державними органами, зменшення витрат і навантаження на працівників суду через впровадження єдиної системи електронного документообігу, прискорення процедур розгляду справ та публікації рішень завдяки автоматизації процесів, підвищення прозорості, зручності та доступності судової системи для громадян, а також мінімізацію людського чинника для забезпечення об'єктивності в процесах правосуддя.²⁸

Для прискорення процесу впровадження цифрових технологій у судочинство на законодавчому рівні було запроваджено обов'язкову реєстрацію та використання електронних кабінетів у ЄСІТС представниками правничих професій, юридичними особами та фізичними особами-підприємцями. Зокрема, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» від 29.06.2023 року були

²⁷ Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022-2024 роки. ДСА України від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001750-22#Text>

²⁸ Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022-2024 роки. Наказ ДСА України від 14.06.2022 № 178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0178750-22#Text>

внесені відповідні зміни до КАС України. Нововведення передбачали, що судові рішення та інші процесуальні документи направляються судом до електронних кабінетів учасників судового процесу. Також на законодавчому рівні закріплюється визначення поняття «електронний кабінет» як «персональний кабінет (веб-сервіс чи інший користувацький інтерфейс) у підсистемі (модулі) ЄСІТС, за допомогою якого особі, яка пройшла електронну ідентифікацію, надається доступ до інформації та сервісів ЄСІТС або її окремих підсистем (модулів), у тому числі можливість обміну (надсилання та отримання) документами (в тому числі процесуальними документами, письмовими та електронними доказами тощо) між судом та учасниками судового процесу, а також між учасниками судового процесу».²⁹ Також було уточнено порядок надсилання електронних копій процесуальних документів, судових рішень, особливості інформування учасників справи, які звернулись до суду з використанням електронного кабінету тощо.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо уточнення обов'язків учасників судової справи» від 19.10.2023 року були внесені зміни до КАС України. Нововведення уточнюють перелік суб'єктів адміністративного судового процесу, які зобов'язані в обов'язковому порядку зареєструвати офіційні електронні адреси в ЄСІТС. До кола таких осіб належать адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, юридичні особи державного та комунального секторів економіки. Важливим є те, що законодавець уточнює: обов'язок реєструвати електронний кабінет в обов'язковому порядку поширюється на органи державної влади та інші державні органи, які зареєстровані за законодавством України як юридичні особи, а також на юридичних осіб, які зареєстровані за законодавством України. Потреба цих уточнень була викликана тим, що встановлена Положенням про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС процедура реєстрації електронного кабінету передбачає автентифікацію за допомогою кваліфікованого електронного підпису.³⁰ Однак на практиці виявилось, що значна частина органів

²⁹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремих підсистем (модулів), що забезпечує обмін документами. Закон України від 29.06.2023 № 3200-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>

³⁰ Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> – п. 9.

державної влади та інших державних органів не зареєстровані як юридичні особи і не мають можливості отримання кваліфікованого електронного підпису для реєстрації електронного кабінету. Схожа ситуація склалась і з юридичними особами зареєстрованими за законодавством іноземних держав.

На сьогоднішній день у КАС України використання ІКТ регулюється низкою статей, які спрямовані в основному на забезпечення доступності та прозорості судового процесу. Зокрема, ст. 18 КАС України врегульовує питання роботи ЄСІТС в адміністративному судочинстві, яка спрямована на автоматизацію процесів, включаючи подання процесуальних документів в електронному вигляді, обмін інформацією між учасниками справи та доступ до матеріалів справи через електронні кабінети.³¹ Учасники адміністративної справи мають право подавати до суду заяви, скарги, клопотання та інші документи, а також вчиняти певні процесуальні дії в електронній формі з використанням ЄСІТС (ст. 44 КАС України). Порядок участі учасників справи та їх представників у судовому засіданні у режимі відеоконференції поза межами приміщення суду або у приміщенні іншого суду передбачені ст. 195 КАС України. Для забезпечення відкритості судового процесу ст. 243 КАС України вказує на те, що судові рішення викладаються в електронній формі та з використанням ЄСІТС, шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, у порядку, визначеному Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) та оприлюднюються в порядку передбаченому цими актами.

Не менш важливими з точки зору забезпечення справедливого судового розгляду є положення ст. 31 КАС України щодо визначення складу суду через автоматизований розподіл справ. Засади гласності судового процесу (ст. 10 КАС України), відкритості інформації щодо справи (ст. 11 КАС України) реалізуються через використання ІКТ, таких як онлайн-трансляції засідань, проведення в залі судового засідання фотозйомки, відео– та аудіозапису, використання систем відеоконференц-зв'язку, повне фіксування судом перебігу судового засідання за допомогою відео– та (або) звукозаписувального технічного засобу, оприлюднення інформації про розгляд справ та ін. Також адміністративне процесуальне законодавство передбачає можливість виклику (повідомлення) учасників процесу шляхом надсилання тексту повістки електронною поштою, факсимільним повідомленням (факсом,

³¹ Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> – ст. 18.

телефаксом), телефонограмою.³² КАС України також врегульовує питання щодо поняття електронних доказів (ст. 99), порядок їх подання до суду, дослідження, огляд та оцінки (ст. ст. 211, 219). В цілому, положення КАС України, які передбачають використання ІКТ в адміністративному судочинстві спрямовані на забезпечення прозорості, доступності і ефективності судового процесу з гарантуванням захисту інформації та дотримання прав учасників справи.

Подальша цифровізація судочинства обумовлена розвитком і впровадження нових підсистем (модулів) ЄСІТС. У 2024 році до діючих підсистем ЄСІТС Електронний кабінет, Електронний суд та підсистеми відеоконференц'язку розпочато впровадження ще однієї системи (модулю) – запровадження електронної інформаційної взаємодії ЄСІТС з іншими електронними інформаційними ресурсами електронної взаємодії. Відповідні зміни були внесені до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС рішенням Ради правосуддя від 07.03.2024 року. Так, дане положення було доповнено новим V розділом – Електронна інформаційна взаємодія ЄСІТС з іншими електронними інформаційними ресурсами. Згідно цим нормам ЄСІТС автоматично організовує обмін даними між своїми внутрішніми модулями (підсистемами) та зовнішніми електронними інформаційними джерелами, такими як державні реєстри, бази даних або інші інформаційні системи та надає користувачам доступ до таких ресурсів.³³ Завдяки цим функціям, ЄСІТС покращує інформаційну взаємодію, забезпечує швидкий доступ до необхідних ресурсів та підвищує ефективність роботи всієї системи.

Станом на 18 листопада 2024 року впроваджено інформаційну взаємодію між ЄСІТС та 10-ма державними базами даних, серед яких Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Державний реєстр актів цивільного стану громадян, Єдиний реєстр засуджених та осіб, узятих під варту, Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, Єдиний державний вебпортал електронних послуг, Єдина інформаційна система соціальної сфери, Автоматизована система «Банкрутство та неплатоспроможність», Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів, Інформаційно-аналітична платформа електронної верифікації та моніторингу, Державний реєстр фізичних осіб-платників

³² Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> – ст. 129.

³³ Про затвердження Змін до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 07.03.2024 № 700/0/15-24 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0700910-24#n2> – п. 109.

податків.³⁴ Найближчим часом запланована інтеграція автоматичної передачі судових рішень у реєстри Моторного (транспортного) страхового бюро України, Національного агентства з питань запобігання корупції, Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру та Служби безпеки України. Це сприятиме спрощенню взаємодії між судами, державними органами та юридичними особами, зменшення витрат на паперовий документообіг та мінімізації ризиків втрат даних.

Окрім положень законів України та Кодексу адміністративного судочинства, питання використання інформаційно-комунікаційних технологій у судочинстві врегульовується також низкою інших нормативно-правових актів, які деталізують та конкретизують відповідні процедури й технічні аспекти.

У цьому контексті слід відмітити діяльність ДСА України, яка відіграє ключову роль у впровадженні ІКТ в судочинстві. Основні функції та роль ДСА в цьому процесі стосуються, в першу чергу, координації та організації впровадження ІКТ через стратегічне планування, розробку та реалізацію заходів, спрямованих на інтеграцію ІКТ у судову систему. ДСА України координує роботу між різними органами судової влади, розробниками програмного забезпечення та іншими зацікавленими сторонами для впровадження нових технологій. Серед основних нормативно-правових актів у цій сфері слід відмітити «Рекомендації щодо загальних питань, по'язаних із початком функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС» (лист ДСА України від 04.10.2021 № 15-17853/21), «Про перелік осіб, зобов'язаних зареєструвати свою офіційну електронну адресу в ЄСІТС» (лист ДСА України від 04.10.2021 № 15-17853/21), «Щодо сплати судового збору в разі подачі документів в електронній формі» (лист ДСА України від 28.10.2021 № 10-19326/21), «Про відлік перебігу процесуальних строків в підсистемі «Електронний суд» (лист ДСА України від 14.12.2021 № 15-21862/21), «Щодо сервісу онлайн трансляції судових засідань (лист ДСА України від 28.03.2022 № 15-2663/22), «Щодо збереження записів судового засідання в централізованому файловому сховищі, замість оптичних дисків» (лист ДСА України від 20.07.2022 № 15-6171/22), «Щодо встановлення ознаки відправки судового рішення до інших державних реєстрів» (лист ДСА України від 15.03.2023 року №15-2935/23), «Щодо впровадження в підсистемі «Електронний суд»

³⁴ Цифровізація судочинства: ключові завдання – блог т.в.о. Голови ДСА України Максима Пампури URL: <https://court.gov.ua/press/publications/1703276/> – дата звернення 15.01.2025.

функціоналу щодо отримання даних з ЄДДР» (лист ДСА України від 27.03.2023 № 15-3471/23) та ін.³⁵

Рішення Вищої ради правосуддя також є важливими джерелами правового регулювання питань впровадження та використання ІКТ в судочинстві. В основному ці питання стосуються порядку використання ІКТ в судовій системі, особливостей ведення електронних судових справ, адміністрування судових систем та здійснення контролю за електронним документообігом. До нормативно-правових актів Вищої ради правосуддя слід відмітити згадуване Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) ЄСІТС, Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, Положення про автоматизовану систему розподілу справ та ін. Також варто відмітити роботу Вищої ради правосуддя щодо надання консультативних висновків до законопроектів, які стосуються питань використання новітніх технологій в судочинстві. Наприклад, рішення Вищої ради правосуддя про надання консультативних висновків щодо оформлення електронних примірників судових рішень, щодо забезпечення проведення судового засідання у разі неможливості його повного фіксування технічними засобами в умовах воєнного чи надзвичайного стану, щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі представниками правничих професій, юридичними особами та фізичними особами – підприємцями та ін.³⁶

До нормативно-правових актів, які регулюють використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у судочинстві, окрім зазначених також варто відмітити накази Міністерства юстиції України, які регламентують порядок електронного документообігу в судах, накази про організацію та стандартизацію використання програмного забезпечення для судової діяльності тощо.

Не менш важливими є багаточисленні інструкції та регламенти, затверджені судовими органами. Це різноманітні внутрішні нормативні акти, що регулюють порядок обробки та зберігання електронних документів, включаючи деталі використання електронного підпису та доступу до судових рішень через електронні реєстри.

³⁵ Офіційний сайт Державної судової адміністрації України URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/func_ecits/

³⁶ Офіційний сайт Вищої ради правосуддя України. Розділ Законодавство. URL: <https://hcj.gov.ua/>

В цілому, законодавче регулювання застосування ІКТ в адміністративному судочинстві України є важливим елементом забезпечення ефективності, прозорості та доступності судового процесу. Ухвалення низки нормативно-правових актів стало ключовим кроком у створенні сучасної електронної інфраструктури правосуддя. Зокрема, регламентація використання електронних доказів, дистанційного розгляду справ, електронного документообігу та забезпечення електронної ідентифікації учасників процесу сприяли спрощенню процедур і підвищенню оперативності судового розгляду.

У той же час розвиток законодавства в цій сфері залишається актуальним завданням, зважаючи на постійний технологічний прогрес. Зокрема, удосконалення правових норм, що стосуються кібербезпеки, захисту персональних даних та застосування новітніх технологій (наприклад, штучного інтелекту), є пріоритетом для забезпечення справедливого та ефективного судового процесу. Таким чином, нормативно-правова база, яка регулює застосування ІКТ в адміністративному судочинстві України, вже закладає основу для модернізації системи правосуддя, але потребує подальшого вдосконалення для забезпечення її відповідності сучасним викликам.

2. Законодавство Європейського Союзу щодо впровадження інформаційно-комунікативних технологій в судочинство

Європейський Союз активно розвиває законодавство, яке регулює використання технологій у судочинстві. Ще у 2003 році Комітет Міністрів Ради Європи розробив рекомендації державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції. Вже тоді зверталась увага на те, що інформаційні технології стали незамінними для ефективної роботи системи судочинства, особливо з огляду на зростання обсягу справ і навантаження на суди та інші установи у сфері юстиції. З огляду на це була запропонована стратегія інформатизації в сфері юстиції, яка повинна включати: поетапну комп'ютеризацію системи судочинства; установлення інфраструктури засобів зв'язку; розробка стратегії інтеграції з метою уможливлення обміну інформацією між системами; уніфікація інформації; впровадження об'єднаної системи збору інформації й статистичного аналізу; встановлення єдиної управлінської інформаційної системи; впровадження єдиних реєстрів внутрішньої інформації; розробку стандартного програмного забезпечення для баз даних.³⁷ Рекомендації

³⁷ Рекомендація Rec (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції Ухвалено Комітетом

Комітету Міністрів Ради щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції відіграють важливу роль у створенні єдиного підходу до впровадження та інтеграції цифрових технологій у судових системах держав-членів. Їхня основна мета – забезпечити безперебійну взаємодію між судовими органами, сприяти ефективному обміну інформацією, підвищувати оперативність і доступність правосуддя, а також підтримувати міжнародну співпрацю в сфері юстиції.

Беручи до уваги, що інформаційні технології в європейських країнах стали невід’ємним інструментом для забезпечення ефективного управління, зокрема у сфері правосуддя, були розроблені рекомендації щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій. Комітет Міністрів Ради Європи наголосив на тому, що судові установи мають спростувати взаємодію з громадянами та юридичними установами за допомогою сучасних технологій, забезпечуючи зручний і безпечний доступ до інформації. Це включає: можливість подання заяв або відкриття провадження онлайн; проведення процесуальних дій через системи електронного документообігу; доступ до інформації про хід справи через судові інформаційні системи; отримання результатів провадження в електронній формі; надання доступу до важливої правової інформації, такої як судові рішення, прецеденти та процедури.³⁸ У цих рекомендаціях Комітет міністрів Ради Європи закликає держави-члени впроваджувати нові технології для покращення доступу громадян до судових і юридичних послуг, підвищення ефективності судочинства та забезпечення прозорості, дотримуючись при цьому принципів конфіденційності та захисту даних.

Згідно з рекомендаціями Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2009)1 щодо електронної демократії від 18 лютого 2009 року, електронне правосуддя передбачає використання ІКТ у сфері правосуддя всіма сторонами, задіяними в судовому процесі. Зокрема відмічається, що електронне правосуддя – це використання ІКТ у здійсненні правосуддя всіма учасниками судової системи з метою підвищення ефективності та якості державних послуг, зокрема для громадян і підприємств. Воно охоплює електронну комунікацію, обмін

Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_14_2003_09_09.pdf – п. 3.2.

³⁸ Recommendation Rec(2001)3 of the Committee of Ministers to member states on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies (adopted by the Committee of Ministers on 28 February 2001 at the 743rd meeting of the Ministers’ Deputies) URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805e2aa7> – п. 3.

даними, а також доступ до судової інформації.³⁹ Оскільки судова система є ключовим елементом демократії, електронне правосуддя є невід'ємною складовою електронної демократії, основною метою якої є покращення ефективності судової системи та якості правосуддя. Основний акцент робиться на покращенні судової системи, оскільки доступ до правосуддя є важливим елементом доступу до демократичних інституцій і процесів.

У сфері правового регулювання питань впровадження ІКТ в судочинстві варто відмітити висновки Консультативної ради європейських суддів (КРЕС), які стосуються даної сфери. Наприклад, Висновок № 14 (2011) від 9 листопада 2011 року про правосуддя та інформаційні технології. Зокрема, йдеться про те, що інформаційні технології мають слугувати засобом покращення адміністрування судочинства, спрощення доступу користувачів до судів та зміцнення гарантій, передбачених статтею 6 Європейської конвенції з прав людини.⁴⁰ В цілому, даний висновок визначає основні принципи використання інформаційних технологій у правосудді. Він підкреслює, що такі технології мають бути інструментом для покращення доступу до правосуддя, забезпечення справедливості, прозорості та ефективності судового процесу, водночас гарантуючи права людини та дотримання стандартів, встановлених Європейською конвенцією з прав людини. Висновок також звертає увагу на важливість балансування технологічного прогресу з етичними принципами та необхідністю державної підтримки для забезпечення ефективного і безпечного впровадження ІТ у судову систему.

Одним з ключових нормативно-правових актів, що стосуються сфери цифровізації є Регламент (ЄС) № 910/2014 Європейського Парламенту та Ради від 23 липня 2014 року про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій в межах внутрішнього ринку та про скасування Директиви 1999/93/ЄС.⁴¹ Він сприяє цифровій

³⁹ Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies) URL: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/activities/keytexts/recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf – п. 38.

⁴⁰ Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про правосуддя та інформаційні технології 9 листопада 2011 року. URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-14-2011-on-justice-and-information-technologies-it-16806a1fc0>

⁴¹ Regulation (EU) No 910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC URL: <https://web.archive.org/web/20170924172347/http://eurlex.europa.eu/eli/reg/2014/90/oj>

трансформації, гармонізує стандарти у сфері електронних транзакцій та підвищує довіру до цифрових послуг у ЄС. Даним регламентом закладається основа для розвитку електронного урядування, електронної комерції та електронного правосуддя, підтримуючи взаємну довіру та гармонізацію стандартів між державами-членами ЄС.

Робота по аналізу і узагальнення практики впровадження ІКТ у судовій сфері відображено у Керівних принципах електронного правосуддя, ухвалених у грудні 2016 року Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ). Цей документ є практичним посібником, який допомагає впроваджувати цифрові технології у сфері правосуддя для створення більш ефективної, прозорої та доступної судової системи. Він містить огляд існуючих технологічних інструментів, які вже використовуються в різних країнах, аналізує їхні переваги та недоліки.⁴² У п. 2 вступної частини відмічається, що СЕРЕЈ прагне не лише задокументувати досвід впровадження ІКТ у судових системах Європи, а й критично оцінити розвиток інформаційних технологій у сфері правосуддя, включаючи виклики, з якими стикаються юристи та політики. Фокус на кіберюстиції спрямований на заохочення дискусій та надання експертної підтримки судовим системам, які прагнуть використовувати ІКТ для покращення процесу правосуддя. Також у документі наведено практичні рекомендації для урядів і судових систем, як успішно адаптуватися до нових умов і впроваджувати сучасні технології. Ці приклади можуть слугувати орієнтиром для інших юрисдикцій, які прагнуть модернізувати свої судові процеси. Загалом, наголошується на важливості інтеграції технологій у правосуддя, щоб воно відповідало потребам сучасного суспільства, залишаючись доступним і дотримуючись принципів справедливості та прав людини.

Пізніше СЕРЕЈ затвердила Інструментарій для впровадження Керівних принципів електронного правосуддя. Документ містить наступні інструменти: а) ключові рекомендації та принципи щодо впровадження змін у напрямку кіберюстиції; б) розроблення та управління стратегією інформаційних технологій (ІТ) у системі правосуддя; в) огляд створення системи управління справами, орієнтованої на потреби користувачів; г) контрольний список кроків та дій, які потрібно здійснити під час проєктування, розробки та впровадження ІТ-проєкту в системі правосуддя; д) рекомендована шкала

⁴² European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ) Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice Stock-taking of tools deployed and summary of good practices adopted at the 28th meeting of the CEPEJ on 7 December 2016. URL: <https://rm.coe.int/16807482de> – п.п. 1.1.2, 1.1.3.

для оцінювання ІТ проєктів.⁴³ Цей Інструментарій розроблено для підтримки впровадження Керівних принципів щодо змін у напрямку кіберюстиції. Він слугує практичним інструментом для політиків, судових органів та осіб, які займаються реалізацією ІТ-проєктів у сфері правосуддя та повинен сприяти ефективному використанню ІКТ у судових системах для підвищення ефективності та якості правосуддя.

Хоча напряду і не стосується адміністративного судочинства, але важливим актом у сфері доказової судової діяльності є Регламент (ЄС) № 2020/1783 від 25 листопада 2020 року щодо співробітництва між судами держав-членів у сфері збирання доказів у цивільних або комерційних справах (збирання доказів). Зокрема, він містить положення про те, що для швидкої передачі запитів і обміну інформацією між державами-членами під час збору доказів слід використовувати сучасні засоби зв'язку. Вся комунікація має здійснюватися через захищену децентралізовану ІТ-систему, що об'єднує національні системи, сумісні між собою, наприклад, на основі e-CODEX. Така система забезпечує обмін даними виключно між державами-членами без участі інституцій ЄС.⁴⁴ Використання сучасних засобів зв'язку та захищеної децентралізованої ІТ-системи, як-от e-CODEX, забезпечує швидкість, безпеку та ефективність обміну інформацією між державами-членами під час збору доказів. Це сприяє своєчасному розгляду справ, захисту прав сторін і гармонізації судових процедур у межах ЄС.

Також 25 листопада 2020 року був ухвалений Регламент (ЄС) №2020/1784, про вручення судових та позасудових документів, зокрема електронними засобами зв'язку. Положення регламенту стосуються модернізації та цифровізації процесу передачі документів, що відповідає сучасним потребам правосуддя та інтеграції цифрових технологій у юридичну сферу. Будучи одним з ключових у сфері судової співпраці, врегульовує порядок вручення судових документів між державами-членами поза дипломатичними каналами.⁴⁵

⁴³ European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ). Toolkit for supporting the implementation of the Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice. As adopted at the 32th plenary meeting of the CEPEJ 13 and 14 June 2019. URL: https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/CEPEJ%20Toolkit%20Cyberjustice_EN_CEPEJ.pdf

⁴⁴ Regulation (Eu) 2020/1783 Of The European Parliament And Of The Council of 25 November 2020 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (taking of evidence) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1783/oj/eng> – п. 7.

⁴⁵ Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents), and repealing Council Regulation (EC) No 1348/2000 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TEXT/?uri=CELEX:32007R1393>

Керуючись тим, що безпека мережевих та інформаційних систем суттєва для безперерйного функціонування внутрішнього ринку, Директива Європейського парламенту і Ради ЄС 2016/1148 від 6 липня 2016 року про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу стосується заходів з кібербезпеки, які також охоплюють судові інформаційні системи, забезпечуючи їхню надійність і захищеність. Згідно ч. 1 ст. 14 держави-члени зобов'язані гарантувати, що оператори основних послуг впроваджують адекватні та пропорційні технічні й організаційні заходи для управління ризиками, пов'язаними з безпекою мережевих та інформаційних систем, які вони використовують у своїй діяльності.⁴⁶ Основна мета даного акту – створення єдиного високого рівня захисту мережевих та інформаційних систем, що використовуються у важливих сферах, включаючи судові органи. З розвитком цифрових технологій судочинство все більше залежить від інформаційних систем, які забезпечують обмін документами, проведення судових засідань та зберігання важливих даних. Це робить їх вразливими до кібератак, технічних збоїв чи втрати даних. Тому Директива зобов'язує держави-члени гарантувати, що оператори таких систем впроваджують відповідні заходи для управління ризиками, пов'язаними з їхньою безпекою.

У грудні 2018 р. СЕРЕJ прийняла «Європейську хартію етичного використання штучного інтелекту в судових системах та суміжному середовищі». Це перший європейський документ, який на міжнародному рівні визначив етичні принципи застосування штучного інтелекту (далі – ШІ) в сфері правосуддя. Дана хартія визначає п'ять основних принципів, спрямованих на забезпечення справедливості, безпеки та поваги до прав людини під час впровадження технологій ШІ в судочинстві: 1) принцип поваги до фундаментальних прав – впровадження інструментів і сервісів на основі штучного інтелекту повинні відповідати фундаментальним правам; 2) принцип недискримінації – спрямований на запобігання розвитку будь-якої форми дискримінації між окремими особами або групами людей; 3) принцип якості та безпеки – використання сертифікованих джерел та достовірних даних для обробки судових рішень і даних; 4) принцип прозорості, неупередженості та справедливості – забезпечення доступності та зрозумілості методів обробки даних, а також можливості проведення зовнішніх аудитів; 5) принцип «під контролем користувача» – забезпечення того, щоб користувачі залишалися поінформованими учасниками та мали

⁴⁶ Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/1148 від 6 липня 2016 року про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-16#Text

контроль над своїм вибором.⁴⁷ CEPEJ наголошує, що дотримання цих принципів забезпечить повагу до фундаментальних прав людини, недискримінацію, якість роботи та інформаційну безпеку при впровадженні технологій ШІ в судові системи держав-членів Ради Європи.

У 2019 року Європейська Комісія дійшла висновку, що на рівні ЄС необхідно запровадити заходи для подолання існуючих і потенційних перешкод, які обмежують широке повторне використання інформації державного сектору та державного фінансування. Це має на меті адаптувати законодавчу базу до сучасних цифрових технологій і сприяти подальшому розвитку цифрових інновацій, зокрема у сфері ШІ. З цією метою була ухвалена Директива 2019/1024 від 20 червня 2019 року про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору.⁴⁸ Дана директива визначає правила і принципи для забезпечення вільного доступу до інформації, створеної або отриманої державними установами в країнах ЄС, з метою її подальшого використання. Вона є частиною стратегії ЄС щодо підтримки цифрових інновацій, особливо у сфері ШІ. Директива також заохочує держави-члени адаптувати своє законодавство до сучасних цифрових технологій і усувати бар'єри, що заважають широкому використанню інформації.

У квітні 2021 р. Європейська комісія вперше запропонувала нормативне регулювання ШІ в ЄС. Як результат, 12 липня 2024 року в Офіційному журналі Європейського Союзу був опублікований Закон ЄС про штучний інтелект. Це перший міжнародний нормативний акт, який визначає єдині правила для застосування ШІ, орієнтуючись на забезпечення високих стандартів безпеки, етики та захисту основних прав громадян. Один із головних принципів – це класифікація ШІ-систем на основі рівня їхнього ризику. Всі технології штучного інтелекту будуть поділені на три категорії залежно від того, який ризик вони створюють для людей і суспільства: 1) високий ризик – це ті системи, які можуть мати серйозні наслідки для безпеки, здоров'я чи основних прав людини і до яких будуть застосовуватися суворі вимоги до безпеки та контролю; 2) низький ризик – вони не несуть суттєвих загроз для людей і можуть підлягати менш жорстким вимогам; 3) неприйнятний ризик – їх застосування є абсолютно неприпустимими через ризик грубого

⁴⁷ European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018). URL : https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/Ethical_charter_EN.pdf – с. 7.

⁴⁸ Директива (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради Від 20 червня 2019 року про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-19#Text

порушення прав людини.⁴⁹ Загалом положення даного документу спрямовані на забезпечення безпечного та відповідального використання ІІІ, одночасно сприяючи інноваціям і розвитку технологій.

ВИСНОВКИ

Правові основи використання ІКТ в адміністративному судочинстві України базуються на принципах доступності, прозорості, ефективності та захисту прав громадян. Застосування ІКТ у судовій системі сприяє зменшенню адміністративних бар'єрів, підвищенню ефективності судового процесу та забезпеченню швидкості розгляду справ.

Законодавче регулювання ІКТ в адміністративному судочинстві України активно розвивається і спрямоване на удосконалення судових процесів, забезпечення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судових процедур. Основні законодавчі акти, такі як КАС України та інші нормативні документи, створюють правову основу для використання ІКТ, зокрема для електронного подання позовів, обміну документами та доступу до судових рішень. Однак для повноцінного функціонування цієї системи важливим є подальше вдосконалення нормативно-правової бази, інтеграція новітніх технологій та посилення забезпечення безпеки даних, що в кінцевому результаті сприятиме підвищенню ефективності адміністративного судочинства в Україні.

Законодавство Європейського Союзу в сфері ІКТ в судочинстві відіграє важливу роль у забезпеченні прозорості та доступності правосуддя на рівні ЄС. Ці документи створюють правову основу для розвитку та інтеграції ІКТ у судові процеси, зокрема в аспектах електронного обміну інформацією, забезпечення доступу до правосуддя та захисту даних. Це законодавство не тільки регулює технічні питання, але й сприяє інтеграції новітніх технологій у судову систему, що забезпечує підвищену ефективність, швидкість розгляду справ та захист прав осіб.

АНОТАЦІЯ

Автором розглядаються правові основи використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в адміністративному судочинстві України. Особлива увага приділяється аналізу законодавчого регулювання застосування ІКТ у судовій практиці, що включає основні нормативно-правові акти, які визначають порядок використання електронних документів, онлайн-сервісів та електронного судочинства в

⁴⁹ Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2024/1689) URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>

Україні. Також у статті аналізується досвід Європейського Союзу щодо впровадження ІКТ у судову систему, зокрема розглядаються практики електронного правосуддя в країнах ЄС, що дозволяють зменшити бюрократичне навантаження, знизити корупційні ризики та забезпечити доступність правосуддя для громадян. Порівнюються законодавчі ініціативи, що сприяють розвитку електронного судочинства в Європі, і робиться висновок про важливість впровадження сучасних ІТ-рішень для поліпшення функціонування національних судових систем. Досліджуються ключові переваги та труднощі, з якими зіштовхується українська судова система в процесі інтеграції ІКТ. Зокрема, йдеться про необхідність удосконалення законодавства та правових механізмів, забезпечення захисту персональних даних, а також вирішення технічних і організаційних проблем, що виникають на етапі впровадження електронних інструментів. В роботі надається комплексне уявлення про етапи розвитку та проблеми, пов'язані з використанням ІКТ в адміністративному судочинстві, а також рекомендації щодо вдосконалення законодавчої бази для ефективного впровадження сучасних технологій в українському судовому процесі. Підсумовано, що правові основи використання ІКТ в адміністративному судочинстві України базуються на принципах доступності, прозорості, ефективності та захисту прав громадян. ІКТ сприяють зменшенню адміністративних бар'єрів та підвищенню ефективності судових процесів. Для повноцінного функціонування системи необхідно вдосконалення нормативної бази та забезпечення безпеки даних. Законодавство ЄС також підтримує інтеграцію ІКТ у судочинство, що забезпечує ефективність і швидкість розгляду справ.

Література

1. Artificial Intelligence Act (Regulation (EU) 2024/1689) URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>
2. Consultative Council Of European Judges. Opinion No.(2011)14 of the CCJE «Justice and information technologies (IT)». Adopted by the CCJE at its 12th plenary meeting. Strasbourg, 7-9 November 2011. URL: <https://rm.coe.int/168074816b>
3. European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ) Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice Stock-taking of tools deployed and summary of good practices adopted at the 28th meeting of the CEPEJ on 7 December 2016. URL: <https://rm.coe.int/16807482de>
4. European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ). European Ethical Charter on the Use of Artificial Intelligence in Judicial Systems and their environment. Adopted at the 31st plenary meeting of the

CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018). URL : https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/Ethical_charter_EN

5. European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ). Toolkit for supporting the implementation of the Guidelines on how to drive change towards Cyberjustice adopted at the 32th plenary meeting of the CEPEJ 13 and 14 June 2019. URL: https://old.vkksu.gov.ua/userfiles/doc/CEPEJ%20Toolkit%20Cyberjoustice_

6. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies) URL: https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/activities/keytexts/recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf

7. Recommendation Rec(2001)3 of the Committee of Ministers to member states on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies (adopted by the Committee of Ministers on 28 February 2001 at the 743rd meeting of the Ministers' Deputies) URL: <https://search.coe.int/cm?i=09000016805e2aa7>

8. Regulation (EC) No 1393/2007 of the European Parliament and of the Council of 13 November 2007 on the service in the Member States of judicial and extrajudicial documents in civil or commercial matters (service of documents), and repealing Council Regulation (EC) No1348/2000 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32007R1393>

9. Regulation (Eu) 2020/1783 Of The European Parliament And Of The Council of 25 November 2020 on cooperation between the courts of the Member States in the taking of evidence in civil or commercial matters (taking of evidence) URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/1783/oj/eng>

10. Regulation (EU) No910/2014 of the European Parliament and of the Council of 23 July 2014 on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC URL: <https://web.archive.org/web/20170924172347/http://eurlex.europa.eu/eli/reg/2014/90/>

11. Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про правосуддя та інформаційні технології 9 листопада 2011 року. URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-14-2011-on-justice-and-information-technologies-it-/16806a1fc0>

12. Директива (ЄС) 2019/1024 Європейського Парламенту і Ради Від 20 червня 2019 року про відкриті дані та повторне використання інформації державного сектору. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_036-19#Text

13. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/1148 від 6 липня 2016 року про заходи для високого спільного рівня безпеки мережевих та інформаційних систем на території Союзу. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-16#Text

14. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

15. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

16. Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022-2024 роки. ДСА України від 01.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001750-22#Text>

17. Кочубей Л. Особливості сучасних інформаційно-комунікативних технологій в Україні. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 3. С. 44-70.

18. Офіційний сайт Вищої ради правосуддя України. Розділ Законодавство. URL: <https://hcj.gov.ua/>

19. Офіційний сайт Державної судової адміністрації України URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/func_ecits/

20. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів. Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>

21. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Закон України від 27.04.2021 № 1416-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-ix#Text>

22. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремих підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами. Закон України від 29.06.2023 № 3200-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3200-20#Text>

23. Про доступ до правосуддя в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Рішення вищої ради правосуддя від 26 березня 2020 року № 880/0/15-20. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS33422>

24. Про доступ до судових рішень. Закон України від 22.12.2005 №3262-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3262-15#Text>

25. Про запровадження в дослідну експлуатацію підсистем «Електронний суд» та «Електронний кабінет». Наказ Державної судової адміністрації України від 01.06.2020 № 247. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/media/2020/4/N_247_20.pdf

26. Про затвердження галузевої Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи на 2022-2024 роки. Наказ ДСА України від 14.06.2022 № 178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0178750-22#Text>

27. Про затвердження Змін до Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 07.03.2024 № 700/0/15-24 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0700910-24#n2>

28. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>

29. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2006 № 740 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-%D0%BF#Text>

30. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Рішення Вищої ради правосуддя від 19.04.2018 № 1200/0/15-18 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1200910-18>

31. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Указ Президента України від 10.05.2006 № 361/2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>

32. Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Закон України від 21.11.2002 № 228-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-iv#Text>

33. Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України. Наказ Державної судової адміністрації України від 26.10.2021 № 362 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0362750-21#Text>

34. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 р. Указ Президента України від 11.06.2021 № 231/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>

35. Про судоустрій і статус суддів. Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> – ст. 15-1.

36. Рекомендація Rec (2003) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо функціональної сумісності інформаційних систем у сфері юстиції Ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи на 851 засіданні заступників міністрів 9 вересня 2003 року URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_14_2003_09_09.pdf

37. Русанова І. О. Сучасні проблеми запровадження електронного судочинства в Україні. *Публічне право*. № 3. (43) , 2021. С. 41-49.

38. Цифровізація судочинства: ключові завдання – блог т.в.о. Голови ДСА України Максима Пампури URL: <https://court.gov.ua/press/publications/1703276/>

39. Щодо Положення про автоматизовану систему документообігу суду. Рішення Ради суддів України від 26.11.2010 № 30. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr030414-10#Text>

Information about the author:

Paskar Aurika Lazorivna,

PhD in Law,

Associate Professor at the Department of Procedural Law,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2, Kotsiubynskoho str., Chernivtsi, 58012, Ukraine